You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Wstęp

Author: Anna Zawada, Łukasz Tomczyk

Citation style: Zawada Anna, Tomczyk Łukasz. (2013). Wstęp. W: A. Zawada, Ł. Tomczyk (red.), "Seniorzy w środowisku lokalnym : (badania empiryczne i przykłady dobrych praktyk)" (S. 7-9). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wstęp

Jeżeli otrzymałeś czegoś więcej niż inni w postaci dobrego zdrowia, uzdolnień, energii, sukcesów, radosnego dzieciństwa, harmonijnej atmosfery domowej, nie traktuj tego jako oczywiste. Należysz do ludzi szczęśliwych, a zatem powołany jesteś, aby wiele ofiarować innym.

Albert Schweitzer (1875—1965)

Wzrost długości życia, do którego w znaczącym stopniu przyczynił się postęp medycyny, zwiększył zainteresowanie okresem starości zarówno w aspekcie osobniczym, ekonomicznym, jak i społecznym. Jednocześnie nastąpiło wyraźne przeformułowanie podejścia do kwestii osób w podeszłym wieku na poziomie makro i przyjęcie nowej strategii na poziomie mikro.

Polityka społeczna kieruje się w swoich założeniach głównie zasadą subsydiarności (pomocniczości). Realizacja zasady subsydiarności stanowi więc uzasadnienie dla przeniesionej na szczebel lokalny największej części działań polityki społecznej wobec ludzi w podeszłym wieku. Zatem poprawa jakości życia seniorów i przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym związanym z kwestią osób starszych to priorytetowe i strategiczne cele, które powinny być rozwiązywane przede wszystkim na poziomie lokalnym. W środowisku lokalnym występują najkorzystniejsze warunki dla integracji i partycypacji seniorów. Na tym poziomie łatwiej chociażby o udział osób starszych w podejmowaniu dyskusji na temat form działania podmiotów polityki społecznej czy realizacji ustalonych celów i propagowania międzypokoleniowej współzależności (Błędowski, 2003, s. 6—13).

Ważną rolę w podniesieniu jakości życia seniorów mogą odegrać lokalne projekty socjalne. Ta forma pomocy społecznej wynika z obowiązku opracowywania przez gminy strategii rozwiązywania problemów społecznych. Obowiązek ten reguluje Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. nr 64, poz. 593. z późn. zm., art. 17.1. pkt 1). Niekwestionowaną rolę w realizacji programów socjalnych na rzecz seniorów i w przeciwdziałaniu marginalizacji społecznej tej grupy osób mogą odegrać również lokalne elity, czyli jednostki mające wysoką pozycję społeczną lub ugruntowany instytucjonalnie autorytet (Zawada, 2010, s. 29). Nie ulega wątpliwości, że tylko społeczeństwo zintegrowane wokół jakiejś

sprawy czy określonego problemu jest w stanie osiągnąć wymierne rezultaty. Budowanie społeczeństwa zintegrowanego oznacza jednocześnie budowanie społeczeństwa obywatelskiego, w którym seniorzy mają zapewnione zarówno godne warunki życia, jak i należytą pozycję społeczną. Niniejsza publikacja — napisana przez przedstawicieli czterech dyscyplin naukowych: gerontologii, pedagogiki, socjologii i historii — jest próbą prezentacji i analizy dylematów życia seniorów we współczesnym środowisku lokalnym. Praca składa się z trzech części.

Część I zatytułowaną *Zadania lokalnej polityki społecznej wobec seniorów* otwiera tekst Ludgera Veelkena. Autor ukazuje nową rolę oraz wymiar nauk nakierowanych na osobę starszą, mających na celu przede wszystkim wspieranie oraz kreowanie ścieżek pomocy w postmodernistycznej, płynnej rzeczywistości. Z kolei Andrzej Klimczuk podkreśla w swoim opracowaniu wykorzystanie potencjału tkwiącego w strukturze miejskiej jako czynnika sprzyjającego budowaniu pozytywnej postawy osób starszych wobec otaczającej rzeczywistości. Ryszard Majer charakteryzuje lokalną politykę wielkomiejską w odniesieniu do najstarszej części społeczeństwa na przykładzie Częstochowy. W podobnym klimacie utrzymany jest tekst Marka Ziemby, lecz diagnoza problemów społecznych starszych mieszkańców została przedstawiona wyłącznie na podstawie ich subiektywnej opinii. Autor swoje rozważania oparł na badaniach socjologicznych w ramach projektu „Tarnobrzeg w opiniach starszych mieszkańców miasta". Historyczny punkt widzenia psychospołecznego funkcjonowania dzisiejszych osób starszych w czasach ich dzieciństwa (lata 1939—1956) prezentuje Grażyna Kempa na podstawie przeanalizowanych dokumentów pamiętnikarskich.

W części II zatytułowanej *Lokalne formy aktywizacji osób starszych* zamieszczono pięć tekstów ukazujących w empiryczny sposób wybrane środowiska, głównie miejskie, w kontekście wspierania rozwoju psychospołecznego osób starszych. Patrycja Kniejska prezentuje — na przykładzie wyników badań własnych — podobieństwa oraz różnice w zakresie aktywności społeczno-kulturalnej Ślązaków w Polsce oraz w Niemczech. Kolejny tekst, autorstwa Tomasza Skoniecznego, ukazuje zmianę, jaka nastąpiła w mieście Piła w latach 1977—2011 w zakresie edukacji dedykowanej seniorom. Dynamiczny wzrost edukacji dla seniorów pod względem ilościowym oraz jakościowym (szeroka oferta zajęć), wyrażony w coraz większej liczbie uniwersytetów trzeciego wieku (UTW), ukazany został przez Annę Majewską na przykładzie gliwickiego UTW. Uniwersytet pełni zarówno funkcję aktywizującą, jak i zaspokajającą potrzeby seniorek i seniorów. W podobnej tematyce można usytuować dwa kolejne opracowania — Agnieszki Majewskiej-Kafarowskiej i Tadeusza Kani. Agnieszka Majewska-Kafarowska oprócz zaprezentowania oferty edukacyjnej jaworznickiego UTW przedstawia także społeczny kontekst funkcjonowania tejże instytucji. Tadeusz Kania na przykładzie UTW w Cieszynie zwraca szczególną uwagę na cechy, które wyróżniają te placówki spośród innych tożsamych instytucji, w tym Międzygeneracyjnego Uniwersytetu Regionalnego (MUR) w Czeskim Cieszynie.

Ostatnia część tomu — zatytułowana *Wsparcie i przeciwdziałanie marginalizacji społecznej osób starszych* — zawiera sześć tekstów związanych z problematyką zinstytucjonalizowanych form pomocy oraz środowiskowej formy pomocy adresowanych

do osób starszych. Przedstawiono w niej także zjawiska marginalizacji osób starszych i rolę środowiska lokalnego w przeciwdziałaniu temu zjawisku. W tekście Beaty Janeczko ukazane zostały źródła oraz przejawy marginalizacji wobec osób starszych ujmowanych w kategorii „Innego". Piotr Gierek charakteryzując specyfikę miasta Chorzów, prezentuje metody sprzyjające minimalizowaniu wykluczenia społecznego wśród osób w „złotym wieku". „Ciemną stronę" domów pomocy społecznej przedstawia Teresa Zbyrad, opisując trudności oraz tematy tabu odnoszące się do pracy z klientami tychże instytucji. Kolejne dwa teksty stanowią studium przypadków zinstytucjonalizowanych form opieki nad osobami starszymi, prowadzonych przez organizacje o charakterze religijnym za granicą — w Pradze (Elena Jaroševska), oraz w Polsce — w Pszczynie (Danuta Kocurek). Z kolei Anna Kawula w swoim studium prezentuje założenia krakowskiego klubu seniora społeczności żydowskiej.

Niniejsza monografia jest pokłosiem dyskusji podjętej przez multidyscyplinarne środowisko naukowców z polskich ośrodków naukowych (Bielsko-Biała, Częstochowa, Katowice, Kraków, Lublin, Piła, Słupsk, Tarnobrzeg) oraz z zagranicy (Dortmund, Praga), opartej na doświadczeniu zawodowym wynikającym z pracy z osobami starszymi. Podjęta przez autorów próba ukazania starości oraz zjawisk jej towarzyszących nie została skoncentrowana tylko i wyłącznie na stronach niekorzystnych (bieda, wykluczenie, dyskryminacja). Postanowiono przełamać funkcjonujące w społeczeństwie stereotypy na temat starzenia się. Próbowano pobudzić do refleksji, że starość nie może być tylko „biorąca", smutna i cierpiąca, ale przede wszystkim powinna być akceptująca, aktywna i wspierająca.

Starano się, aby każdy z poszczególnych rozdziałów publikacji stanowił źródło wiedzy i refleksji o możliwości prowadzonej działalności na rzecz osób starszych w środowisku lokalnym. By zmiany, jakie towarzyszą starości i starzeniu się, nie musiały być utożsamiane z lękiem, apatią i poczuciem zagrożenia.

Trudu recenzowania publikacji podjęła się prof. dr hab. Elżbieta Kowalska-Dubas z Zakładu Andragogiki i Gerontologii Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego. Pani Profesor bardzo serdecznie dziękujemy za cenne uwagi i opinie, dzięki którym publikacja może ukazać się w postaci, w jakiej trafia obecnie do Odbiorcy.

Literatura

Błędowski P., 2003: *Polityka społeczna wobec ludzi starych w Polsce a w Unii Europejskiej*. W: Szlązak M., red.: *Starzenie się populacji wyzwaniem dla polityki społecznej*. Kraków, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

Zawada A., 2010: *Rola środowiska lokalnego w kompensowaniu potrzeb osób w podeszłym wieku*. W: Zawada A., red.: *Wybrane zagadnienia pomocy społecznej i opieki w Polsce w okresie ponowoczesności*. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls".

Anna Zawada, Łukasz Tomczyk